

Otázka: Trh peněz

Předmět: Základy společenských věd

Přidal(a): Iveta Janáčková

1) Peníze

Peníze jsou zvláštním druhem ekonomického statku, který slouží jako prostředek směny např. pro placení zboží a služeb, vyplacení mzdy nebo při úhradě dluhu. Historický vývoj peněz vedl od různých typů komodit používaných k placení (= směňování věc za věc) přes drahé kovy až k papírovým a depozitním penězům (vklady na účtech bank).

Funkce peněz – peníze v tržní ekonomice plní tři významné funkce:

- a) **funkci zúčtovací jednotky** (míra hodnot) – působí jako míra hodnot statků a služeb
- b) **funkci prostředku směny** – mají schopnost zprostředkovat a usnadnit směnné akty
- c) **funkci uchovatele hodnot** – vyjadřuje schopnost peněz uchovávat hodnoty v čase

Vlastnosti peněz: jsou **dělitelné** (dají se rozměnit), **stejnorodé**, **trvanlivé** (nepodléhají zkáze), **mají velkou hodnotu**, jsou **přenositelné**

Druhy peněz:

- **hotovostní** (bankovky a mince, tzv. oběživo)
- **bezhotovostní** (bankovní peníze, tzv. depozita - směnky, cenné papíry)

2) Cenné papíry

Vedle peněz se ve vyspělých tržních ekonomikách setkáváme i s cennými papíry.

Cenný papír je dokument spojený s určitým nárokem vlastníka na peněžní hodnotu nebo na majetek či zboží za předem stanovených podmínek uvedený vůči tomu, kdo tento cenný papír vystavil.

Druhy cenných papírů: Jako doklad finančního vztahu plní mnoho různých funkcí, některé z nich jsou dokonce schopny nahrazovat peníze.

Rozlišujeme:

- **zbožové cenné papíry** - udávají, komu patří určité zboží a kdo má právo s ním disponovat, dokládají tedy právo na majetek (lodní listy, skladní listy)
- **cenné papíry peněžního trhu** - krátkodobé pohledávky (se splatností do jednoho roku), patří sem směnky, šeky, pokladniční poukázky České národní banky
- **směnky** - potvrzují určitý závazek dlužníka vůči věřiteli, rozlišujeme směnky **vlastní** (uvedenou částku zaplatí sám výstavce) a **cizí** (výstavce v nich přikazuje, aby třetí osoba zaplatila věřiteli místo něho)
- **šeky** - krátkodobé cenné papíry, jimiž vlastník účtu dává příkaz své bance vyplatit doručiteli šeku uvedenou peněžní částku
- **cenné papíry kapitálového trhu** - mají splatnost delší než jeden rok
  - **majetkové** (právo na část majetku vystavovatele - akcie, podílové listy)
  - **úvěrové** (představují závazek dlužníka vůči majiteli cenného papíru - dluhopisy, hypoteční listy)

- **dluhopisy** - úvěrové cenné papíry dlužnického charakteru, potvrzují závazek dlužníka vůči věřiteli. Dělíme na: **státní, komunální** (vydávané obcemi, kraji), **bankovní, podnikové**
- **akcie** - majetkové cenné papíry vydávané akciovou společností. Opravňuje jejího vlastníka (akcionáře) vykonávat práva společníka akciové společnosti (právo hlasovat) a mít podíl na zisku v podobě tzv. dividendy. Akcie mohou být **kmenové** a **prioritní**

Cenné papíry se na finančním trhu vyskytují ve 2 formách:

listinné - mají fyzickou podobu (listina - směnky, šeky)

zaknihované - mají nemateriální povahu, existují pouze v elektronické podobě, vedeny na účtech v Centrálním depozitáři cenných papírů

3) Instituce finančního trhu

Na finančním trhu se pohybuje řada institucí, které zprostředkovávají přesun financí od dlužníků k věřitelům a poskytují řadu finančních služeb. K nejvýznamnějším patří banky, družstevní záložny (přijímají vklady, poskytují úvěry), stavební spořitelny, investiční společnosti, penzijní společnosti, leasingové a splátkové společnosti, pojišťovny, směnárny, atd.

3.1 Bankovní soustava - souhrn bank působících na území daného státu, je základem finančního systému tržní ekonomiky, které mají zpravidla dvoustupňovou bankovní soustavu, kterou tvoří **centrální banka, komerční banky**

3.2 Komerční banky

- podnikatelské subjekty, které poskytováním finančních služeb usilují o dosažení zisku

Tři typy operací:

- aktivní (poskytování úvěrů, transakce s hotovostí)
- pasivní (vkladové operace - přijímání vkladů klientů)
- neutrální (platební a zúčtovací operace - převod peněz z účtu na účet)

Bezhotovostní platební styk = má povahu převodu peněz z jednoho účtu (plátce) na druhý (příjemce). Pokud mají stejné banky (**vnitrobankovní platební styk**), v opačném případě (**mezibankovní platební styk**). Dále rozlišujeme **tuzemský** a **zahraniční platební styk**. Bezhotovostní převod peněz se provádí buď prostřednictvím např. internetového bankovníctví, nebo za použití platební karty.

Komerční banky vytvářejí svůj zisk z rozdílu mezi přijímanými a vyplácenými úroky (**úrok** = peněžní odměna za půjčení peněz, je procentně vyjádřen prostřednictvím úrokové sazby). Dále bankám přináší zisk i různé poplatky.

3.3 Centrální banka

- instituce zřízená státem, která neposkytuje běžné bankovní služby a disponuje právem vydávat peníze. Funkci centrální banky v České republice vykonává **Česká národní banka**. Její funkci a postavení vymezuje Ústava ČR. Nejvyšším orgánem ČNB je bankovní rada, v jejímž čele stojí guvernér (volený na 6 let, reprezentuje banku ve vnějších vztazích)

Funkce centrální banky:

- provádí makroekonomickou regulaci množství peněz v oběhu (udržuje v rovnováze poptávku po penězích a jejich nabídku)
- jako jediná vydává z pověření státu peníze
- určuje základní ekonomické podmínky poskytování úvěru, tzn., že ovlivňuje především výši úrokové sazby
- je pověřena dozorem nad celým finančním systémem (dozor nad činností komerčních bank)

Nástroje centrální banky:

- **změny úrokových sazeb** - centrální banka určuje **diskontní sazbu** (jsou jí úročeny krátkodobé vklady komerčních bank u CB), **lombardní sazbu** (touto sazbou jsou úročeny úvěry poskytnuté CB bankám komerčním) a **repo sazbu** (úročení hotovosti, kterou KB vydaly za dohodnuté cenné papíry CB)
- **operace na volném (otevřeném) trhu** - centrální banka zvyšuje nebo snižuje množství peněz v oběhu prostřednictvím nákupu nebo prodeje cenných papírů
- **určování povinných minimálních rezerv** - centrální banka stanoví komerčním bankám povinnost dodržovat určitou relaci mezi vklady a rezervami peněz v bance

4) Burzy

Burza je organizovaný trh, na kterém se střetává nabídka a poptávka po určitém typu zboží za přesně vymezených podmínek. Na burzách se obchoduje pomocí zprostředkovatelů (makléřských firem, komerčních bank). Obchody probíhají **prezenčně** nebo **elektronicky**.

Podle předmětu obchodování rozlišujeme:

- burzy cenných papírů (obchod s akciemi, dluhopisy)
- burzy komoditní (obchod s materiály, potravinami, surovinami – dřevo, káva, kovy)
- burzy devizové (obchod s národními měnami)

V ČR: Nejvýznamnější Burza cenných papírů Praha

5) Inflace

Inflace je růst cenové hladiny v čase. Opačným jevem je deflace, která se vyznačuje poklesem cenové hladiny. Inflace způsobuje pokles kupní síly peněz. Změny v cenové hladině určuje míra inflace.

Vývoj inflace se měří pomocí cenových indexů:

- **index spotřebitelských cen** (vyjadřuje velikost změny výdajů na nákup oproti výchozímu období)
- **index cen výrobců** (vývoj cen surovin, služeb)

Formy inflace:

- **mírná (plíživá)** - tempo růstu cen nepřekračuje tempo růstu výroby, roční míry inflace jsou jednociferné, růst cen do 10%
- **pádivá (cválající)** - tempo růstu výroby zaostává za tempem růstu cen, roční míry inflace jsou 2-3 ciferové, nárůst cenové hladiny o desítky % ročně, peníze ztrácejí svoji hodnotu, příznak nezdravého ekonomického vývoje
- **hyperinflace** - růst cenové hladiny v řádech stovek až tisíců % ročně, peníze neplní své funkce, reálné mzdy prudce klesají – nebezpečí vzniku inflační spirály

Z pohledu dopadu inflace na ekonomiku:

- anticipovaná (očekávaná) - nepoškozuje subjekty v ekonomice, dopředu s ní počítají
- neanticipovaná (neočekávaná) - nelze s ní dopředu počítat

6) Mezinárodní měnový systém a zahraniční měny

Mezinárodní měnový systém umožňuje vzájemné převádění měn jednotlivých zemí pomocí **měnových kurzů**. Měnové kurzy se vyvinuly v období, kdy bylo základem kupní síly peněz vyspělých zemí zlato. Měnový kurz byl v období tzv. zlatého standardu založen na zlatém obsahu jednotlivých národních měn. Po druhé světové válce byl nahrazen tzv. brettonwoodským systémem (základem americký dolar, který byl do r. 1971 směnitelný za zlato). Stabilita je zajišťována **Mezinárodním měnovým fondem** (pomáhá řešit nerovnováhu platebních bilancí jednotlivých zemí, usiluje o hospodářský růst, koordinaci hospodářských politik jednotlivých zemí). Fungování MMS napomáhá rovněž **Světová banka** (sídlo ve Washingtonu) - ekonomické analýzy, rozvojové strategie).

Měnový kurz je poměr, v jakém se dvě měny navzájem směňují.

Konvertibilita měny = volná směnitelnost měny

Měnová unie = stupeň ekonomické integrace (provázanosti ekonomik). V EU vznikla Evropská měnová unie (podstatou je nahrazení národních měn měnou jednotnou). Společnou měnovou jednotku Euro začalo roku 1999 používat 11 zemí. Eurobankovky a euromince až roku 2002.